

ליד שולחן הסדר, אוא חשוב על כר

שפוך חמתך

כ שתשב ליד שולחן הסדר — אם מתוך אמונה, אם מתוך "שמירה על המסורת", אם מפני שסבתא וסבא מכריזים אותך — מחשבתך עלולה לנדוד. הנה קצת מזון למחשבה.

ה שובינא על טיבו של סקסוסהדר. נדמה שבכל תולדות העמים ו-הדתות, לא הומצא מכשיר חזק יותר להשפעה על נפשי האדם.

אילו הושיבו עתה ועדה של גדולי הפסיכולוגים, הפדגוגים והתומעלונים, והטילו עליה להמציא טקס אשר יטביע על נפשו של אדם חותם שלא יימחה עד יום מותו — לא יכלו אף להתקרב לעוצמת הסדר. זהו טקס טוטאלי, המשפיע על האדם באופן טוטאלי.

מילות ההגדה הוא פונה אל ההכרה ובאותה השעה הוא משליך עוגן עמוק עמוק אל מצולות תת-ההכרה.

הוא פונה ברוזמנית אל כל החושים — הראייה, השמיעה, הריח, הטעם והמישוש. הוא משלב מילים ומנגינות. הוא ממחיש את הסיפור באביזרי-עזר פדגוגיים — כסא פגוי ודלת פתוחה, חרוסת וכרפס, מרור וררוע, ארבע כוסות יין ומרק-כופת-אות, וכוס מיוחדת לאלוהי הנביא.

המשתתף בטקס שומע את המילים וזר על אחדות מהן בקצב קבוע, שר וזור תה יין (שלוש אינו רגיל אליו), רואה את האביזרים הממחישים את הסיפור ופזר תח את הדלת, נוטל ידיים ואומר ברכות, עושה את התנועות הקבועות ואומר את המילים הקבועות, אומר "אמן" ומחפש את האפיקומן, אוכל ושותה ושר, שבע בגופו ובנפשו ובחושיו. הטקס אינו פוסח אף על חוש אחד, על חווייה אחת וכל זה חוזר על עצמו בדיוק נמרץ, שנה אחרי שנה, במשך כל החיים, תוך שימוש יעיל בעיקרון החזרה.

כל המסובים משתתפים בטקס באופן פעיל, אישי איש ואשה-אשה במקומם ו-בשעתם. לכל אחד ולכל אחת יש תפקיד, החל בוקן הקורא בקול רם, וכלה בצעיר השואל את הקושיות.

זוהי חווייה טוטאלית. שום חגיגה מתחת לעץ-האשוח, שום תפילה לה כננסיה או כמיסגד, שום טקס של עזיבה-לרגל, אינם יכולים להשיג תולת אליה.

הילד העובר חווייה זו פעם-פעמיים ושלוש בגיל הרך, שבו הוא חשוף ביותר להשפעות של היפנוזה וסוגסטיה, יזכור לעד את אשר ראה ושמע ובעמדם זה ילדים אלה יכולים להפוך ברבות הימים לסוציאליסטים ומארכסיסטים, אתאיסטים וסתם ליסטים, אך מתחת לסף-הכרתם הם כולאים לעד בכלוב-הזהב של הגוסטליגה לאותו "בית יהודי חם" לאותה הרגשה של ביטחון ושלמות ושלווה ואחוה ש-שירה ליד שולחן-הסדר. הרבה ממה ש-מתרחש עתה בארץ, כאשר כופרים צעירי גיים קשישים הופכים לתפע קנאים דתיים משתוללים — מקורו באותה סוגסטיה אדירה בימי הילדות.

יותר מן השבת, יותר אף מיום הכיפורים, עיצב ליד-הסדר את דמותו הרדחנית של העם היהודי. הוא גם ריתק את דמיון הגויים — ו-לראייה האגדות האנטישמיות שנוקמו.

ה מיתוס המונחל בעזרת חווייה טוטאלית זו הוא סיפור יציאת-מצרים. גם זהו, כשנעצמו מיתוס אדיר בעוצמתו, ואין רבים כמוהו בה תולדות העמים והדתות.

קשה להשוותו אף למיתוס של ישוע מנצח — האיש הטהור, מטיף-האתבה, אשר עונה ונצלב וקם לתחייה. אמנם, זהו מיתוס בעל עוצמה אדירה, המעורר אחרי 1950 שנים ויותר רגשות עמוקים בליבם של מאות מיליוני בני-אדם. אבל סיפורו של ישוע הוא סיפורו של איש אחד. ה-נוצרים משייכים את עצמם אל ישוע ב-אופן מופשט ומיסטי בלבד.

ואילו המיתוס של יציאת-מצרים הוא מיתוס דתי-לאומי משולב. היהודי בימינו משייך את עצמו במשירין, בצורה מוחשית ביותר,

המסר השני הוא מסר של שינאת האדם ושינאת-העמים, שמקורן בסבל ו-תוצאתן: התנשאות לאומנית ודתית ושי-עבוד הוולת.

שני המסרים האלה קיימים במסורת ה-יהודית, זה לצד זה, זה נגד זה. האחד הגיע לביטוי המושלם בסיפור האגדה: "מעשה-ידי טובי עים בים, ואתם אומרים שירה?" השני הגיע לביטוי מושלם בהג-דה: "שפוך חמתך אל הגויים!"

ה מסר ההומאני הטבוע במקורות עמנו אינו שיטחי, אינו מתחסד ואינו כוזב. הוא אמיתי.

גם הוא פותח במילים בנות-האלמות: "עבדים היינו לפרעה במצרים." התורה חוזרת ומצווה עשרות

אל עדת יוצאי-מצרים מפני יותר מ-3000 שנים. הוא מאמין בכל ליבו שהוא צאצאה הישיר.

האמת ההיסטורית כלל אינה חשובה לגבי מיתוס זה. אכן, מעולם לא נמצא שמץ של הוכחה כי יש בסיס כלשהו לסי-פור. המצרים, שנהגו לרשום בקפדנות את מעשיהם, לא הזכירוהו. אין לסיפור גם כל תימוכין ארכיאולוגיים. אין כל אפשי רות לקבוע מבחינה מדעית אם בכלל הייתה יציאת-מצרים, ואם כן — האם יצא ממצרים עם או כמה חמולות בלבד, ב-הנהגת נסיך מצרי, מבני ביתו של פרעה.

אפשר לקיים על כך דיונים מלומדים, אך אין לכך שום חשיבות שהיא. כי המיתוס של יציאת-מצרים עיצב את ההיסטוריה היהודית יותר מאשר כל מיתוס אחר — ויותר מכפי שעיצב מיתוס כזשהו

שולחן הסדר: מכשיר כביר של סוגסטיה היפנוטית

פעמים על בני-ישראל להעניק שיוויון וצדק לגר, כי "גרים הייתם בארץ מצריים."

בניגוד לשימוש הלשוני של ימינו, הגר המופיע במיצות תנ"כית אלה אינו "גר צדק", אדם שהתגייר והיה ליהודי. בשפה התנ"כית, גר אינו אלא זר — כל זר — החי בקרב בני-ישראל.

הקשר בין התביעה ההומאניסטית להע-ניק לגרים יחס הוגן ובין המיתוס של יציאת-מצרים הוא ישיר ובלתי-אמצעי. המילים, "כי גרים הייתם בארץ מצריים" מופיעות כימעט תמיד לצד הדרשה לה-תייחס ללא-ישראלים.

וגר לא תונה ולא תלחצנו, כי גרים הייתם בארץ מצריים. וגר לא תלחץ — ואתם ידעתם את נפש הגר, כי גרים הייתם בארץ מצריים. "כי כה אמר ה': עשו מישפט וצדקה, תוצילו גוול מיד עשוק, גר, יתום ואלמנה לא תנוגו... ואם לא תשמעו את הדברים האלה, בי בשעת, נאום ה', כי לחורבה יהיה הבית הזה. ואלמנה ויתום, גר ועני, אל תעשקו!" עושה מישפט יתום ואלמנה, ואוהב גר, לתת לו לחם ושימלה. ואהבתם את הגר, כי גרים הייתם בארץ-מצריים. וכן הלאה. יש בסיפור יציאת-מצרים מסר לכל העשוקים והגדרפים, לקום ולמרוד בעושי קיהם ולהביסם. מסר לכל העמים, לבול יעשקו את זולתם. מסר להקמת מישטר של שיוויון וצדק חברתי בכל אתר ואחר.

אך זהו בראש וראשונה מסר ליהודים עצמם: אינא תעשו לר אחרים את אשר עשו לכם! אתם, שנעשקתם וננאלתם, אל תעשקו עמים אחרים! אתם, שהוציא אתכם אל מחוץ לחוק, דאגו לכך שכי מדינתכם, חוקה אחת לכם ולגר! זהו מסר אקטואלי מאין כמוהו. יש בו

מיצווה לגבי המתרחש עכשיו ממש ב-רמאללה ובעזה, בשכם ובמגדל-אל-שמס. יש בו מיצווה למחוקק הישראלי ולבית-המישפט הישראלי, יש בו מיצווה לשרים ולרבנים. יש בו מיצווה לכל מפקד, שחייליו עומדים בנשק דרוך מול נערים מפגינים, "מעשה-ידי טובעים בים, ואתם אומרים שירה?"

ה מסר ההפוך — הלאומני, ה-קנאי, הרווי בשינאת הזרים — טבוע אף הוא במסורת היהודית העתיקה ביותר. המסר הזה הוא השולט בספר ההגדה, ליד שולחן-הסדר.

פסוקים נוראים: "שפוך חמתך אל הגויים אשר לא ידעוך, ועל הממלכות אשר בשימך לא קראו, כי אכל את יעקוב ואת נוהו השמו! שפוך ועליהם זעמך וחרון-אפך שיגם, תרדוף באף והשמידם מתחת שמי ה'!"

אפשר לפרש פסוקים אלה כך או אחרת כדי לסייגם, אך פירושים אלה אינם אלא מיצוות אנשים מלומדה, לאדם הפשוט, לילד הקולט מילים אלה ליד הנרות, ב-אווירה היפנוטית של טקס הסדר, יש להן משמעות פשוטה, מוחצת, מעצבת תמונת-עולם: כל הגויים שונאים אותנו, כל הגויים אכלו אותנו, ואחד דינם: להשמידם מתחת לשמיים!

כאן, בלקח הזה המוסק מאותו מיתוס עצמו של יציאת-מצרים, מתחילה השינאה האיומה לכל עמי העולם, ל"גויים", הסבר עה כה עמוק בתודעה היהודית — הישרא-לית — כיום.

כאן נמתח קו מולט בין יהודים ומי-שאינם-יהודים. תהום שאין עליה גשר, לא אנושות אחת, לא אחווה עו-למית שכולנו צריכים לשאוף אליה, גם בימים של דיכוי ומילחמה, אלא "עם לבדד ישכון", גטו במצור, "העולם כונו נגדנו".

כימעט כל מילה בהגדה טומנת בחובה את המסר הזה. מדובר על בני-ישראל, ועליהם בלבד. למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלה, הוציאנו מעב-דוה לתרות, מיגון לשימחה, מאבל ליום-טוב ומאפלה לאור גדול ומשיעבד לג-ר לה... מילים נהדרות, נדירות בכוחן —

אך אין בהן זכר לכך שכל העמים הי-משועבדים ראוים לאותה הגאולה. וכאשר נאמר כי "בכל דור ודור חייב אדם לראש-את עצמו כאילו הוא יצא ממצריים... לא את אבותינו בלבד גאל הקדוש-ברוך-הוא אלא אף אותנו גאל עימם... למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר שבע לאבותינו..." ברור לחלוטין כי התיבה "אדם" מתייחסת אך ורק לאדם מישראל.

אין המדובר בשום אדם אחר. האל המופיע בספר ההגדה הוא אל פרטי של עמי-ישראל, האל הי-צועד בראש צבאנו המשחרר אותי, נו כיר חזקה וכוזרוע נטווייה וכי מורא גדול, העושה שפטים בי אויבינו. זהו האל שציווה עלינו "זכור את אשר עשה לך עמלק", שהטיח עלינו לכצע בארץ-כנען השמרתי-עמם.

א פשר להבין מדוע היה מסר זה קרוב יותר לליבם של בני-הגטו הי-אומללים בפזורה. המסר של "שפוך ח-מתך" נסך עזו ואמונה בליבם של מי ש-חיכו בכל רגע לקוואקים.

אך כאמור מסר זה משתטט על אזרחי ישראל החדשה, אין זה מסר של גאווה אלא של שיעבוד — שיעבוד נפשנו לקנאות השוכה, ושיעבוד העם השני לנו. שתי נשמות מתרוצצות בקירבנו. בני-חורין אנחנו להעדיף זו על פני זו. חשוב על כך ליד שולחן-הסדר!